

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ УГРУПОВАНЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Процеси глобалізації, які торкнулися і України, призвели до негативних змін і тенденцій в міжгрупових соціальних відносинах. Зокрема, глобальна економічна криза загрожує світовому співтовариству розповсюдженням расизму та ксенофобії, ескалацією нетолерантності, в тому числі антисемітизму, ісламофобії, збудженню ненависті [1].

Глобалізація інформаційно-комунікаційного середовища («глобальне село» Г. М. Маклюєна, «мережеве суспільство» М. Кастельє та ін.) суттєво сприяє виникненню умов для екстремістської експансії, оскільки члени екстремістських рухів і угруповань отримали можливість розповсюджувати свою ідеологію в інтернет-ресурсах, де чисельність аудиторії може коливатися від кількох десятків до сотень тисяч представників (переважно, молоді) [2, с. 3].

Теорія соціальної депривації пояснює появу екстремізму в суспільстві бідністю в умовах асиметричного розподілу влади. Одним із різновидів цієї теорії є теорія «відносної деривації» (Гарр Т.) – люди починають проявляти найбільше невдоволення і схильність до насильства у разі розходжень між ціннісними очікуваннями групи та її нереалізованими ціннісними можливостями [3, с. 51, 84] (те, що є характерним для нашої країни в останні роки). При цьому не обов'язково це можуть бути насильницькі дії, оскільки своє ставлення до діючого соціально-політичного порядку людина, за класифікацією Р. Мертон, може проявляти в таких найбільш поширених формах, якими є конформізм, ретризм, новаторство, ритуалізм, заколот. Тобто екстремізм є однією з форм бунту – агресивного заперечення діючого соціального порядку [4, с. 26].

У зв'язку з цим створення сучасних екстремістських формувань, які у подальшому можуть набувати ознак організованих, проходить зовсім іншим, порівняно з традиційними організованими злочинними угрупованнями (ОЗУ), шляхом (від групи типу «компанії» до злочинної групи з розподілом ролей, та від організованої злочинної групи до злочинної організації). Сучасні дослідники особливостей створення екстремістських формувань активно застосовують теорію соціальних мереж (М. Грановеттер, Р. Берт), а також теорію соціального капіталу (П. Бурдье, Р. Коулман та ін.). При цьому соціальна мережа розглядається як група індивідуальних агентів, які поділяють неформальні норми або

цінності, а соціальний капітал – як здатність учасників (агентів) гарантувати собі блага завдяки членству в мережі або інших соціальних структурах. Важливим для розуміння сутності об'єднання осіб у таку групу є те, що під благами не обов'язково розуміються саме матеріальні блага – це можуть бути емоційні прив'язаності, особисті зв'язки, духовні потреби та ін. [5, с. 5].

В результаті виникає фактично самоорганізуюча мережева система з незвичайними характеристиками стійкості і гнучкості [6, с. 185, 191]. Екстремізм в умовах глобалізації і інформатизації соціуму змінює форми свого прояву: спочатку він має віртуальний характер, а потім трансформується в явища об'єктивної реальності завдяки соціально-групової самоорганізації молоді. При цьому комунікація типу «віртуальна реальність – об'єктивна реальність» дозволяє екстремізму виходити за межі віртуальної реальності та перетворюватися в різні форми відповідної девіантної поведінки таких осіб (в різних сферах: політичній, релігійній, інформаційній). Одним з механізмів, який сприяє зазначеній трансформації, є діяльність так званих «лідерів поглядів», які сприяють усталеній групової комунікації [2, с. 11].

Саме це визначає відмінності більшості осіб, які входять до складу екстремістського формування, від учасників традиційних організованих злочинних угруповань, де превалюють корисливі інтереси. І при цьому екстремістські формування можуть набувати ознаки організованого формування: коли, наприклад, ідеологія екстремізму, яка сприйнята всіма її учасниками, забороняє інакомислення, приймається власна система політичних, ідеологічних, релігійних поглядів, а самі ідеологи таких формувань вимагають від учасників сліпої покори і виконання всіх наказів і інструкцій.

Саме ідейна близькість учасників екстремістських формувань на основі сприйняття ними відповідної спільної ідеології, основу якої складають ідеї нетерпимості до фундаментальних демократичних цінностей і принципів демократії, як форми суспільно-політичного устрою і політичного режиму, а також ворожнечі до конституційного устрою і демократичної правової держави [7, с. 100], є тим фундаментом, на якому будуються екстремістські угруповання.

Можна також відмітити особливості фінансування таких формувань (зокрема, фінансування діяльності і окремих заходів екстремістського угруповання важливо в періоди, пов'язані: з формуванням угруповання; навчанням його учасників; з підготовкою і проведенням масових виступів, вчинення нападів на громадян, знищенням майна, терористичних актів, виготовленням друкованих матеріалів екстремістського характеру та ін.), в тому числі фінансування такої діяльності коштами, які отримані в результаті злочинної діяльності (коли вчиняються злочини, які не є базовими для цього формування). Важливим (як тенденція) є й те, що

екстремізм є ефективним інструментом переділу економічних ресурсів, який оснований на політичній мотивації [8, с. 192].

Відсутність у таких формуваннях корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, інших органах влади, що є обов'язковим для «довгого життя» ОЗУ, пов'язана з тим, що значна частина населення міста, регіону, країни може поділяти ідеологію цього угруповання.

Знання таких особливостей формування екстремістських угруповань за відсутності в Україні законодавчого визначення екстремізму і проведення досудового розслідування в умовах жорсткої протидії – коли значна частина населення країни може поділяти ідеологію екстремізму, дозволить успішно боротися з екстремізмом, як найскладнішим соціальним феноменом.

Література

1. Выступление Генерального секретаря ООН Пак Ги Муна на конференции по проблемам расизма // Российская газета. – 2009. – 3 июля.
2. Кубякин Е. О. Молодежный экстремизм в условиях глобализации информационно-коммуникационной среды общественной жизни: автореф. дис. ... д-ра социол. наук: 22.00.04 / Е. О. Кубякин. – Краснодар, 2012. – 49 с.
3. Гарр Т. Р. Почему люди бунтуют / Т. Р. Гарр. – СПб: Питер, 2005. – 461 с.
4. Самойлов С. Ф. Теоретико-методологические предпосылки социально-философского познания экстремизма / С. Ф. Самойлов, Г. А. Городенцев // Общество и право. – 2014. – № 4 (50). – С. 25-29.
5. Сергеев С. А. Исследования экстремизма и радикализма в зарубежных и отечественных социальных науках // Конфликтология. – Казань: КФУ, 2011. – С. 1-17.
6. Сейджман М. Сетевые структуры терроризма / М. Сейджман. – М.: Идея-Пресс, 2008. – 216 с.
7. Сергун Е. П. Соотношение понятий «вид экстремизма» и «форма экстремизма» / Е. П. Сергун // Правовая культура. – 2013. – № 1. – С. 99-105.
8. Петрянин А. В. Противодействие преступлениям экстремистской направленности: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / А. В. Петрянин. – М.: МГЮА, 2014. – 501 с.

УДК 343.1 (043.2)

Власова Г. П., д.ю.н., профессор,
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Проблеми інформаційної безпеки України в сучасних умовах є надзвичайно актуальними і вимагають поглибленого вивчення. На